

Environmentální vzdělávání umožňuje lidem předvídat, rozeznávat a řešit problémy, které ohrožují život na naší planetě. (UNESCO)

Chcete získat přehled o environmentální výchově v České republice?

Zajímá Vás, proč je důležitá a jak se u nás realizuje?

Rádi byste věděli, kdo se jí věnuje a na které cílové skupiny míří?

Přesně za tím účelem byla sestavena tato publikace, která Vás provede po cílech environmentální výchovy a ukáže Vám cesty k jejich naplnění.

V kostce objevíte 5 cílů a 7 tváří environmentální výchovy.

Cíle

Co environmentální výchovou sledujeme?

Cílem environmentální výchovy v České republice je rozvoj kompetencí (znalostí, dovedností a postojů) potřebných pro environmentálně odpovědné jednání, tedy takové jednání, které je v dané situaci a daných možnostech co nejpříznivější pro současný i budoucí stav životního prostředí.

Listina základních práv a svobod stanovuje právo na příznivé životní prostředí. Jak ale můžeme příznivé životní prostředí zajistit? Dlouhodobě se osvědčují tři cesty, respektive jejich kombinace. První cestou je restrikce. Zakážeme některé činnosti poškozující životní prostředí a za porušení zákona potrestáme. Druhou cestou je pobídka. Nabídneme přitažlivé výhody pro ty, kdo životní prostředí chrání, a za takové činnosti je odměníme. **Atřetí cestou je výchova. Vzděláváme lidi tak, aby se pro šetrné chování vůči životnímu prostředí mohli rozhodnout dobrovolně sami.** Vzdělávání je jediná cesta, která nesází na vnější motivaci, metodu cukru a biče, ale na motivaci vnitřní. Vzdělávání nám pomáhá vytvářet kulturu přátelskou k přírodě, společnost, která vidí hodnotu a užitek v čistém a zdravém životním prostředí naší země a naší planety i bez odměn a trestů.

ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA POMÁHÁ ROZVÍJET:

- vztah k přírodě;
- vztah k místu;
- porozumění přírodě a dovednosti k jejímu zkoumání;
- schopnost řešit problémy a konflikty související s životním prostředím;
- připravenost jednat ve prospěch životního prostředí.

Čím více děti pobývají v přírodě, tím více podporují v dospělosti péči o životní prostředí. Kontakt s přírodou zároveň pomáhá ke šťastnému a spokojenému životu.

Vztah k přírodě

*V přírodě je nám dobře
a máme ji rádi*

Vztah k přírodě zahrnuje citlivost a empatii vůči přírodě a životnímu prostředí, včetně citlivého vztahu ke zvířatům a rostlinám. Hezký vztah k přírodě posiluje motivaci dále zkoumat a diskutovat otázky životního prostředí. Je základním předpokladem k tomu, aby lidé měli zájem dozvědět se více o životním prostředí, měli o něj starost a podnikali kroky k jeho ochraně. Z tohoto důvodu jde o vstupní a klíčovou oblast environmentální výchovy. Proto je vhodné rozvíjet vztah k přírodě již od raného věku dětí. Čím více děti pobývají v přírodě, tím více potom jako dospělí podporují péči o životní prostředí. Zároveň platí, že dostatečný kontakt s přírodou příznivě působí na fyzické a psychické zdraví všech lidí, na jejich pocit životní spokojenosti, dokonce i na pracovní a vzdělávací výsledky.

Pro rozvíjení vztahu k přírodě je dobré umožnit dětem častý kontakt s přírodou, dostatek času na samostatné hrátky s přírodou a na její poznávání. Kontakt s přírodou by měl být příjemný a bez stresujících zážitků. Rozvoj vztahu k přírodě podporují různé pobytové akce v přírodě nebo vhodně řešená zeleň v místech, kde děti tráví svůj čas – ve veřejných parcích, na dětských hřištích a na školních zahradách. Velkou roli hraje vzor dospělých, především rodičů a učitelů.

„Mám ráda přírodu. Cítím se v ní dobře a potřebuji v ní pobývat. Vnímám různé pohledy na přírodu a postoje k ní. Stále si ujasňuji vlastní hodnoty a postoje.“

*Čím hlubší kořeny zapustíme v místě,
kde žijeme, tím větší je naděje, že o něj
budeme sami v budoucnu pečovat.*

Vztah k místu

*Utváříme si hluboký vztah
k místům, kde žijeme*

Vztahem k místu se rozumí vědomí sounáležitosti každého člověka s místem a regionem, ve kterém žije. Místo se tak netýká pouze přírody, ale zahrnuje celé prostředí našich životů – města, vesnice, krajinu. Vztah k místu má čtyři základní roviny. Biofyzikální rovina vyjadřuje naši znalost místní geografie a přírody. Psychologická rovina odráží naši identifikaci s místem a schopnost vnímat a ocenit jeho jedinečnost. Sociokulturní rovina spočívá v naší znalosti příběhů spojených s místem a v našem pochopení toho, jak společnost utvářela místo v minulosti a jak to dělá v současnosti. A konečně politicko-ekonomická rovina se dotýká našeho porozumění názorům různých zájmových skupin na využívání místa a našeho vědomí možností, jak sami můžeme budoucí vývoj místa aktivně ovlivňovat. Vztah k místu je vhodné rozvíjet již od dětského věku, nejlépe napříč celým vzděláváním. Čím

hlubší pociťujeme naše kořeny v místě, kde žijeme, tím větší je šance, že o něj budeme sami pečovat.

Rozvoj vztahu k místu je dobré uskutečňovat propojováním vzdělávání ve školách s místní komunitou a místními reáliemi. Dnes se hovoří o takzvaném místně zakotveném učení. Velký motivační rozměr přinášejí i místní, v komunitě organizované osvětové akce. Zvláště účinné je posilovat vztah k místu společně s dalšími oblastmi environmentální výchovy: rozvíjet environmentální senzitivitu v místní přírodě, tuto přírodu zkoumat a učit se jí rozumět, řešit místní problémy a konflikty související s životním prostředím a aktivně vstupovat do péče o místní přírodní a kulturní bohatství.

*„Znám svoji krajinu
a vnímám její jedinečnost.
Uvědomuji si krajinu
v souvislostech. Vážím
si svého regionu a cítím
zodpovědnost za místo,
kde žiji.“*

*Porozumění zákonitostem přírody
nám umožňuje předvídat dopady
našich činností na životní prostředí.*

Porozumění přírodě

*Zkoumáme přírodu
a poznáváme, jak to v ní chodí*

Porozumět přírodě znamená pochopit základní ekologické děje a zákonitosti, principy fungování přírody. Nejdůležitější zákonitosti se nachází v tocích energie a koloběhu látek (například vody nebo uhlíku), v potravních vztazích (například vztah producentů, konzumentů a rozkladačů), ve vztazích mezi organismy a prostředím (například rovnováha a narušení ekosystému), v sociální struktuře populací a společenstev (například konkurence mezi organismy) a ve vlivu člověka na životní prostředí (například produkce skleníkových plynů). Záměrem je, aby každý člověk těmito zákonitostem porozuměl. Všiml si v přírodě jejich projevů, propojoval si je s vlastním životem a dokázal předvídat možné důsledky našich činností na stav životního prostředí. Prostřednictvím výzkumných znalostí a dovedností se dále každý učil formulovat jednoduché výzkumné otázky a navrhnout základní postupy

výzkumu: sbírat potřebná data, uspořádat je, vyhodnotit a interpretovat. Naše porozumění zákonitostem v přírodě zásadním způsobem ovlivňuje, jak účinná bude naše snaha o její ochranu.

Porozumění přírodě je vhodné začít rozvíjet už od předškolního věku dětí. Osvědčily se především terénní formy výuky a takzvané badatelsky orientované vyučování, při kterém děti zákonitosti v přírodě spíše samy objevují, než aby jim byly předkládány jako pravdy k zapamatování. Postupný rozvoj dovedností umožňuje starším žákům samostatně provádět různé výzkumné projekty a lze dobře využít při zkoumání problémů a konfliktů souvisejících s životním prostředím. K dalšímu posunu v porozumění přírodním zákonitostem dochází na vysokých školách a v profesním vzdělávání.

„Zkoumám přírodní děje, chci je pochopit a mám k tomu potřebné schopnosti a dovednosti. Základním přírodním zákonitostem dobře rozumím a chápu jejich význam pro můj život. Tyto znalosti propojuji s každodenním životem.“

Úspěšné vyřešení i toho nejmenšího problému životního prostředí dává odvahu pustit se do řešení problémů závažnějších.

Schopnost řešit problémy

Chápeme a řešíme problémy související s životním prostředím

Environmentální problém vzniká v situaci, kdy je ohrožena určitá část životního prostředí. Může, ale také nemusí být způsoben lidskou činností. Konflikty vznikají tehdy, pokud je více názorů na řešení daného problému. Představují společenskou diskusi o řešení problémů. Schopnost řešit environmentální problémy a konflikty zahrnuje celou řadu poměrně náročných postupů využívajících metody přírodních a společenských věd. Environmentální problém je třeba analyzovat, zkoumat jeho příčiny, mechanismy fungování, následky, ekonomické, sociální a historické souvislosti. Klíčová je dovednost vyhodnotit informace z různých zdrojů, identifikovat názorové strany konfliktu a analyzovat hodnoty, přesvědčení a záměry, se kterými jednotlivé strany do konfliktu vstupují. Teprve poté je dobré přistupovat k posuzování jednotlivých návrhů na řešení problému, případnému návrhu vlastního

řešení a k vyjednávání takového řešení, které je přijatelné pro různé strany konfliktu.

Schopnost řešit problémy a konflikty související s životním prostředím je dobré rozvíjet až u starších dětí, poté, co již získaly určitý vztah k přírodě a určité porozumění přírodním zákonitostem. Důležitější než souhrnný a povrchní přehled o existujících problémech je, aby každého člověka vybraný problém zaujal, přijal jej za svůj a učil se jej analyzovat co nejvíce do hloubky. Vhodné jsou projekty, které vtahují lidi do zkoumání a hledání návrhů na řešení reálných místních problémů životního prostředí. Úspěšné vyřešení byť jakkoli malého problému dává zažít pocit úspěchu a motivuje k tomu, pustit se do řešení problémů závažnějších.

„Postupně se učím analyzovat problémy a konflikty související s životním prostředím. Dokážu formulovat vlastní názor, posoudím varianty řešení a navrhuji svůj postup. Při řešení konfliktů komunikuji a spolupracuji.“

Environmentální výchova připravuje a motivuje k jednání ve prospěch životního prostředí, samotné jednání však zůstává svobodnou volbou každého jedince.

Připravenost jednat

Jednáme ve prospěch životního prostředí

Jednáním ve prospěch životního prostředí se vracíme k hlavnímu cíli environmentální výchovy v České republice: rozvoji znalostí, dovedností a postojů potřebných pro environmentálně odpovědné jednání. Takové jednání se chápe jako odpovědné osobní, občanské a profesní jednání, týkající se zacházení s přírodou a přírodními zdroji, spotřebitelského chování a aktivního ovlivňování svého okolí s využitím demokratických procesů a právních prostředků. Oblast zacházení s přírodou a přírodními zdroji zahrnuje například minimalizaci a třídění odpadu, šetření energiemi a vodou či ohleduplné chování k přírodě. Šetrným spotřebitelským chováním rozumíme třeba nakupování místních výrobků nebo produktů s ekoznačkou. Aktivní ovlivňování okolí pak znamená ovlivňování jiných lidí k environmentálně odpovědnému chování, například zapojováním do veřejných rozhodovacích procesů nebo diskusí s volenými

zástupci či kandidáty do veřejných funkcí. Důležitým principem zůstává to, že environmentální výchova k takovému jednání připravuje a motivuje, samotné jednání však zůstává svobodnou volbou každého jedince.

Znalosti a dovednosti potřebné k jednání ve prospěch životního prostředí rozvíjíme postupně v průběhu celého života. U dětí je vhodné začínat aktivitami v oblasti ekomanagementu (minimalizace a třídění odpadu, šetření vodou a energiemi), plně využívat demokratické procesy a právní prostředky se učíme až jako dospělí. Pro posilování připravenosti jednat ve prospěch životního prostředí je důležité volit témata tak, aby děti viděly konkrétní dopad svého jednání a zažily alespoň částečný úspěch. Zásadní je také rozvíjet přesvědčení, že pozitivně ovlivňovat stav životního prostředí je v možnostech každého člověka.

„Rozumím základním principům ochrany životního prostředí. S přírodou a zdroji zacházím šetrně a chovám se jako šetrný spotřebitel. Takto motivuji i lidi ve svém okolí. Věřím, že dokážu osobně ovlivnit řešení problémů životního prostředí.“

- 1 Ekologické výukové programy
- 2 Pobytové programy
- 3 Dlouhodobé vzdělávací programy
- 4 Vzdělávání učitelů
- 5 Volnočasové programy
- 6 Akce pro veřejnost
- 7 Ekologické poradenství

7 tváří environmentální výchovy

Cíle environmentální výchovy jsou jasné, ale k jejich dosažení vede dlouhá a nikdy nekončící cesta. Na tuto pouť se vydává mnoho organizací, odborníků i dobrovolníků s obdivuhodným odhodláním a znalostmi.

Možnosti kudy jít a jakou formu zvolit jsou přepestře. Sami uvidíte na dalších stranách, které hlavní formy uskutečňování environmentální výchovy v České republice máme. U každé z nich je zpracován konkrétní příklad z praxe, který ji úspěšně naplňuje.

Vydejte se s námi na cestu...

Příklad dobré praxe

ŽIVOT V RYBNÍCE ANEB POHROMA NA BLAŽÁKU

V tomto EVP brněnské Lipky se žáci stávají novináři, kteří hodlají napsat článek o tajemném úhynu ryb v rybníku Blažák. Proto ale musí nejprve přijít této záhadě na kloub.

Nejprve tedy v redakci diskutují o možných důvodech tragédie. Ve dvou skupinách se snaží příčinu pohromy na Blažáku odhalit. Pomocí pokusů a her zkoumají vlivy různých činností člověka na ekosystém rybníka. Poté se vydají do terénu. Poznávají fungující ekosystém jezírka, loví a pozorují vodní organismy. Všímají si prostředí, které vodní organismy potřebují ke svému životu.

V závěru se opět všichni sejdou v redakci. Na základě získaných zkušeností a informací hodnotí možné důvody špatného stavu rybníka Blažáku a navrhnou řešení. Vlastní napsání článku je pak již přesahem do další výuky ve škole.

Cílem je seznámit děti s ekosystémem rybníka a poznání jedinečných vlastností vody. Ukázat, jak narušitelná je rovnováha tohoto prostředí zásahem člověka a vést je k přemýšlení o tom, jak o rybník pečovat.

Drobní vodní živočichové nám mohou napovědět spoustu o kvalitě vody. Objevujeme, co potřebují k životu a jak funguje provázaný ekosystém jezírka.

1

KDE PROBÍHAJÍ EVP?

Lipka patří mezi středisky ekologické výchovy k těm největším a nejzkušenějším. Proto je také koordinátorem environmentální výchovy celého Jihomoravského kraje. Učitelé si v nabídce Lipky vybírají z více než stovky různých programů, které jim pomáhají doplnit běžnou výuku. „Učíme děti i dospělé, jak žít bohatší život se skromnějšími prostředky, jak funguje příroda a co je třeba, aby fungovala i nadále ku prospěchu všech živých organismů,“ říká ředitelka Lipky Hana Korvasová.

Ekologické výukové programy

přes 170 000 dětí ve více než 8 000 EVP každý rok

Ekologické výukové programy (EVP) jsou výchovně vzdělávací lekce připravené pro třídy dětí mateřských škol, žáky základních a středních škol. Probíhají jako součást školní výuky, pod vedením odborných lektorů a obohacují vzdělávání o ekologický a environmentální rozměr. Společným cílem programů je důraz na ekologické myšlení a jednání a na spoluzodpovědnost člověka za stav životního prostředí. Děje se tak prostřednictvím interaktivních, tvořivých a kooperativních metod učení, které jsou voleny s ohledem na věk dětí a jejich zkušenosti. Důležitými principy při tvorbě programů tak jsou návaznost na rámcové vzdělávací programy, odborná správnost, respektování vývojových potřeb dětí, názornost, hravost, spolupráce. Programy trvají nejméně dvě vyučovací hodiny, na mateřských školách nejméně šedesát minut.

Ekologické výukové programy se zabývají poznáváním přírody, ekologií v odborném smyslu slova, environmentálními tématy a ochranou životního prostředí. Probíhají zpravidla v přírodě, ve střediscích ekologické výchovy neboli ekocentrech, v dalších na to zaměřených organizacích, někdy také přímo ve školách. Podrobné informace o několika desítkách poskytovatelů ekologických výukových programů naleznete na portálu Ministerstva životního prostředí www.ekocentra.cz.

Příklad dobré praxe

MÁME DOST ENERGIE?

Zimní pobytový program pro větší děti se na Švagrově zabývá významem energie. Žáci v něm pochopí tok energie a látek, poznají jak energie vzniká a jestli se ztrácí. Dozvědí se co s naší energií, když je jí nadbytek. Proč využívat obnovitelné zdroje a šetřit neobnovitelné. Každý den pobytu se seznámí s jedním zdrojem energie - větrem, sluncem, vodou, zemí. V programu si ukáží i druhy energetických přístrojů využitelných pro lidstvo a provedou praktické pokusy. Plní energie žáci absolvují pěší exkurzi na přečerpávací vodní elektrárnu Dlouhé Stráně. Program je také doplněn výtvarnými a rukodělnými dílnami využívající energie – děti si vyrábí keramiku nebo vodní mlýnky. Důležitá je v programu závěrečná prezentace zjištěných znalostí a dovedností spojená se zpětnou vazbou.

Program uvítají všichni učitelé základních škol, kterým pomůže ve výuce předmětů: fyzika, ekologie, zeměpis, výtvarná výchova.

“Vše, co máme ve svých srdcích a duších, předáváme na Švagrově po částech. Přejeme si, aby účastníci našich pobytových programů pomohli změnit postoje a názory těch, co si myslí, že naše planeta je pouze na dobu určitou,” vysvětluje Renata Čechová, vedoucí střediska.

Žáci ze základní školy Sluneční ze Šumperka s nelibostí zjistili, že energie, kterou vložili do vyrábění vodního kola, nestačila. Lopatky nevydržely tlak toku.

2

POBYTOVÁ STŘEDISKA

Středisko ekologické výchovy Švagrov je příkladem pobytových středisek, kterých máme v ČR kolem dvaceti. Ve Švagrově působí všechno dohromady – úžasná příroda Jeseníků, příjemné zázemí rekonstruované budovy ekocentra, vlídný a profesionální přístup lektorů, ale taky zdravá strava využívající regionální produkty. V pobytových programech (například Zima v lese, Jsou kolem nás, Ekosystémy) pak ve Švagrově vždy přemýšlejí nad otázkami: já a společnost, já a třídní kolektiv a já, jako jedinečný a svobodný člověk.

Pobytové programy

*více než 500 programů ročně,
do nichž se zapojí přes 12 000 dětí*

Pobytové programy jsou zpravidla pětidenní akce zaměřené na posilování vztahu k přírodě a respektování principů udržitelného rozvoje. Účastní se jich především žáci základních a středních škol, ale existují i specifické programy pro učitele, rodiny s dětmi nebo odbornou veřejnost. Pobytové programy vycházejí z myšlenky, že vícedenní dobře připravený sled vzdělávacích aktivit vedený odbornými lektory ve vhodném prostředí může přinést větší vzdělávací dopady než jednodenní programy nebo běžná školní výuka. Pobytů spojené s nevšedními zážitky a častým kontaktem s přírodou často znamenají pro jejich účastníky významnou životní zkušenost, která formuje jejich vztah k přírodě a ochotu pečovat o naše životní prostředí.

Pobytové programy jsou zaměřené na poznávání našich nejběžnějších biotopů a skupin rostlin či živočichů, na obecnou ekologii, environmentální témata, problematiku odpadů a využívání energií, rozvojovou pomoc a udržitelný rozvoj, ale i na přírodu neživou, případně kulturní témata.

Střediska ekologické výchovy, která pobytové programy poskytují, se zároveň podle svých možností snaží ukazovat skromnost a šetrnost k životnímu prostředí i ve svém provozu. Například přísně třídí odpady, využívají energetických vychytávek jako jsou tepelná čerpadla či sluneční kolektory, chovají domácí zvířata nebo využívají místní biopotraviny při přípravě stravy. Podrobné informace o pobytových střediscích ekologické výchovy naleznete například na www.ekopobyt.cz.

Příklad dobré praxe

EKOŠKOLA

Žáci ve spolupráci s učiteli, provozními zaměstnanci školy a místní veřejností proměňují a ekologizují svoji školu a zlepšují životní prostředí ve svém okolí. Základem programu je metodika sedmi kroků, což je jednoduchý, ale účinný nástroj k tomu, aby se ze zapojené školy stala skutečná Ekoškola. Ve škole vzniká ekotým, který prochází svoji školu doslova od sklepa až po půdu. Provádí analýzu a hledá, co konkrétně udělat pro šetrnější provoz. Své nápady členové ekotýmu dále rozpracovávají a přinášejí do svých tříd, kde je společně se spolužáky i dospělými realizují. Nezapomínají ani na vyhodnocení jejich naplnění.

„Líbí se mi kolektivní spolupráce. Díky tomuto programu už i doma třídíme více druhů odpadu, ale také se snažíme šetřit energií a vodou,“ chválí Ekoškolu člen ekotýmu z Purkyňova gymnázia ve Strážnici..

Žáci se o environmentálních tématech nejen učí, ale pro životní prostředí i něco konkrétního dělají. Alespoň jedenkrát v roce probíhají v ekoškolách dny činu. V Jílovém u Prahy si kluci a holky vylepšují okolí své školy.

3

KDO STOJÍ ZA EKOŠKOLOU?

Mezinárodní program Ekoškola realizuje od roku 2005 v České republice vzdělávací centrum TEREZA. Ekoškola je jedním ze tří jejích dlouhodobých vzdělávacích programů: Ekoškola, GLOBE a Les ve škole. V těchto programech pracuje nyní přes 750 mateřských, základních a středních škol. Děti, studenti i dospělí se učí, že životnímu prostředí je třeba nejprve dobré rozumět, aby jej mohli účinně chránit. Zároveň zjišťují, že každý může k ochraně přírody aktivně přispět.

Dlouhodobé vzdělávací programy

94 000 žáků z 800 škol pracuje ve vzdělávacích programech

Dlouhodobých vzdělávacích programů environmentální výchovy se účastní děti a žáci v mateřských, základních a středních školách po dobu mnoha měsíců nebo dokonce let. V těchto programech poznávají přírodu, sledují a vyhodnocují životní prostředí ve svém okolí nebo se zapojují do proměny své vlastní školy a obce tak, aby byla přátelská nejen k těm, kdo se v ní vyskytují, ale i k celému životnímu prostředí. Programy využívají postupů projektové a zážitkové pedagogiky či místně zakotveného učení. Jsou založeny na praktické zkušenosti, děti jsou v modelových či reálných situacích a řeší modelové či reálné problémy. Při jejich zvládnutí rozvíjejí jak odborné znalosti související s životním prostředím, tak životní dovednosti jako například plánovat si svoji práci, spolupracovat, vést druhé, vyjednávat či prezentovat své výsledky.

Do některého z dlouhodobých vzdělávacích programů se může zapojit každá škola v České republice. Po přihlášení škola obvykle získává celou řadu služeb spojených s programem: semináře pro učitele, rozsáhlé metodické materiály, pracovní listy pro děti, průběžný poradenský a konzultační servis. Některé programy může učitel realizovat se svou třídou, jiné jsou určeny pro celou školu.

Dlouhodobé vzdělávací programy většinou vycházejí z osvědčených zahraničních programů, které probíhají v mnoha zemích. Umožňují tak i důležitou mezinárodní spolupráci a výměnu zkušeností mezi učiteli a žáky z různých koutů světa. Podrobné informace o nejvýznamnějších programech lze získat třeba na www.terezanet.cz, či www.skolaprozivot.cz.

Příklad dobré praxe

SPECIALIZAČNÍ STUDIUM

Pro školní koordinátory EVVO (environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty) ze tří krajů se podařilo uskutečnit specializační studium ve spolupráci Královéhradeckého, Libereckého a Pardubického kraje a středisek ekologické výchovy SEVER, DIVIZNA a PALETA. Studium probíhá formou vícedenních setkání na různých zajímavých místech uvedených krajů: DOTEK – Dům Obnovy Tradic, Ekologie a Kultury v Horním Maršově v Krkonoších (SEVER), SEV Český ráj v Sedmihorkách, Ekocentrum STŘEVLIK v Oldřichově v Hájích či Ekocentrum PALETA Oucmanice.

Podstatná je využitelnost nabytých poznatků v praxi – studující se zúčastní řady praktických aktivit, terénních programů, návštěv zajímavých škol, setkají se v rámci přednášek s mimořádnými osobnostmi, pohovoří s aktivními koordinátory EVVO a poznají jejich práci. Učitelé navštíví nejen přírodně hodnotná území, ale zároveň se seznámí i s nabídkou dalších vzdělávacích institucí zaměřených na ekologickou výchovu.

Učitelé si zkouší v praxi aktivitu podporující týmovou spolupráci „Slepý čtverec“. Úkolem týmu je vytvořit co nejpřesnější čtverec z lana a to za velmi ztížených podmínek. Klíčová je dobrá dohoda, naslouchání druhým a osobní zodpovědnost.

4

STANDARD EVVO

Nový standard studia k výkonu specializované činnosti v oblasti environmentální výchovy vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v roce 2015. Standard mimo jiné stanovuje, že specializační studium musí zahrnovat nejméně 250 hodin výuky. Z celkového počtu hodin výuky lze nejvýše 20 % využít pro distanční formu studia, to znamená e-learning.

Vzdělávání učitelů

9 000 učitelů se ročně zapojí do více než 600 vzdělávacích akcí v oblasti environmentální výchovy

Škola je místem, kde můžeme budoucí generaci vzdělávat plošně, s dopadem na každého žáka. V současnosti je environmentální výchova jedním z průřezových témat základního vzdělávání. Každá základní škola v ČR musí environmentální výchovu zařadit do svého vzdělávacího programu.

Aby byla environmentální výchova ve školách účinná, opírala se o odborné poznatky a zohledňovala současné trendy, potřebují učitelé velké množství podpory. Tuto podporu jim přinášejí nejenom výše představené programy environmentální výchovy pro žáky, ale také různé formy dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků.

Vzdělávání pedagogických pracovníků se zaměřuje na metodickou pomoc učitelům s plánováním, realizací a vyhodnocováním environmentální výchovy ve školách, na zprostředkování praktických návodů a didaktických postupů do hodin, na odborné znalosti z oblasti ekologie, životního prostředí a ochrany přírody a na výměnu zkušeností mezi pedagogy s realizací environmentální výchovy.

Příklad dobré praxe

DOBRODRUŽSTVÍ S BOCHNATKOU

Správný tábor se neobejde bez celotáborové hry. Velmi úspěšná byla Expedice Drosera, jelikož masožravkami jsou pralesy na Třeboňsku prolezlé. Kromě řady výzkumů, her a výprav se děti zaměřily na výzkum bochnatek. Bochnatka americká je zavlečená sladkovodní houba, která byla u nás poprvé objevena právě na Kanclíři. Děti měly za úkol tohoto prapodivného tvora prozkoumat. Vymyslely obdivuhodné metody. Kladly si řadu otázek a celé dopoledne zkoumaly. Mladí badatelé bochnatky pítvali a posuzovali pod mikroskopem (zajímalo je, zda je to jedinec či celá kolonie), zkoušeli, jak reaguje na různé podněty (vařili ji, solili, sledovali reakci s octem...). Další mapovali výskyt po rybníce a zakreslovali do map, jiní vážili jednotlivé chumáče bochnatek a hledali tu největší, nejtěžší, ale i nejkrásnější. Výsledné odborné symposium bylo už jen třešničkou na dortu.

Odrhnout děti od výzkumu bochnatky byl velký problém. Jedna absolventka tábora se navíc výzkumem natolik nakazila, že bochnatka byla další rok tématem její středoškolské odborné činnosti. Nyní studuje přírodovědeckou fakultu v Brně.

5

TÁBORY NA CHALOUPKÁCH

Středisko ekologické výchovy Chaloupky pořádá tradičně různé typy táborů, příměstské, pro rodiny s dětmi, a nově třeba tábor kovářský, kde kluci celý týden buší do kovadlin. Pro organizátory je tábor teambuildingem a pro děti je to doba dobrodružství, nových i starých kamarádů a pobytu v přírodě. Největší akcí je ale čtrnáctidenní tábor v podsadových stanech na břehu jihočeského rybníka Nový Kanclíř.

Volnočasové programy

*přes 650 táborů a akcí v roce
zažije přes 14 000 dětí*

Volnočasové programy představují různé aktivity a akce s přírodní a environmentální tematikou pro děti, probíhající mimo školu, v jejich volném čase. Zahrnují jak pravidelné kroužky, kluby a oddíly, tak jednorázové tábory, exkurze či výlety. Tyto aktivity umožňují dlouhodobě i nárazově rozvíjet zájem dětí o přírodu a poznávání přírody nad rámec školy. Díky tomu může velká část aktivit snadno probíhat přímo v přírodním prostředí.

Kroužky, oddíly, tábory a exkurze s environmentálním zaměřením poskytují mnohá střediska ekologické výchovy či ekocentra nebo specializované domy dětí a mládeže.

Jen organizace sdružené v celostátní Síti středisek ekologické výchovy Pavučina nabízejí činnost více než 150 kroužků, které navštěvuje přes 1 900 dětí. Tyto organizace také každý rok pořádají přes 650 táborů, výletů, výprav a dalších jednorázových akcí pro více než 14 000 dětí.

Příklad dobré praxe

EKOLOGICKÉ DNY OLOMOUC (EDO)

Úspěšný ekologický festival s dvaceti pětiletou tradicí je pořádáný Sluňákem, centrem ekologických aktivit města Olomouce. Za malých finančních nákladů vznikla rozsáhlá akce pro více než 20 000 účastníků, tvořená pestrou paletou programů: vzdělávací programy pro školy, výstavy, výlety na zajímavá místa v krajině, konference, exkurze, kulturní představení. Při všech akcích dostávají lidé mnoho informací o vztahu člověka a přírody. Věhlas si získaly besedy s předními českými osobnostmi vědy a společenského života. Náměty čistě environmentální jsou zde propojovány s tématy z oblasti kultury, filozofie, sociologie, psychologie a dalších oborů. Festival vrcholí hojně navštíveným závěrečným Ekojarmarkem. V roce 2015 se část programu EDO odehrála v nově otevřeném areálu Domu přírody Litovelského Pomoraví, který je ojedinělým současným pokusem o vytvoření komponované krajiny. Dům přírody tvoří pět biotopů typických pro mokřady kolem toku řeky Moravy a obohacených uměleckými díly našich předních výtvarníků.

V Rajské zahradě Domu přírody Litovelského Pomoraví přivítal hosty její autor František Skála. V převlečení za mnicha rozjímal v zahradě plné živočichů a rostlin. Při její stavbě se pan Skála postaral o toulavou kočku a ta se z vděčnosti rozhodla představení obohatit o svůj herecký výstup.

6

EKOLOGICKÉ VEČERY

Ekologické večery se v Olomouci konají celoročně v návaznosti na úspěch besed Ekologických dnů Olomouc. Snaží se vytvářet prostředí, ve kterém účastníci komunikují, naslouchají si a vyjadřují své názory. Je zde dán prostor i kritikům ekologických aktivit. „Cílem besed není vyřešení problémů, ale možnost vytvoření a korigování názorů. V rozhovoru se odkrývá více informací než v monologu,“ dodává ředitel Sluňákova Michal Bartoš.

Akce pro veřejnost

210 000 lidí navštíví přes 800 akcí pro veřejnost, které se každoročně uskuteční

Akce pro veřejnost představují tradiční formu vzdělávání a osvěty pro širší okruh příjemců. Umožňují, aby se s tématy souvisejícími s životním prostředím setkal skutečně každý, bez ohledu na věk a profesní zaměření. Jedná se o jednodenní akce (přednášky, exkurze, workshopy, besedy, výlety, koncerty, slavnosti), vícedenní akce (výstavy, kampaně) nebo o akce, které se pořádají s určitou pravidelností (přednáškové cykly, dílny, jarmarky, diskuzní večery, odborné semináře). Všechny tyto činnosti jsou zaměřeny hlavně na oblast ochrany přírody, péči o životní prostředí a udržitelný rozvoj.

Velmi často se akce vztahují k významným dnům souvisejícím s životním prostředím - Den bez aut, Den stromů, Den vody. Nejpoblárnější jsou oslavy Dne Země 22. dubna.

Příklad dobré praxe

MAGISTRÁT MĚSTA OPAVY ÚŘADUJE EKOLOGICKY

Síť ekologických poraden STEP propojuje ekoporadny z celé České republiky. Od roku 2011 spolupracuje STEP s Magistrátem města Opavy na zavádění environmentálně šetrného provozu a zeleném nakupování. Zpracovali vstupní analýzu provozu a z ní vznikl Akční plán.

Co se podařilo? Kromě důsledného třídění odpadů se magistrát zaměřil i na jejich prevenci. Spotřební materiál nakupuje ve velkých ekonomických baleních, nechává repasovat tonery, tiskne se oboustranně. Místo plastových lahví se voda podává ve vkusných skleněných džbánech. Topení je nastaveno na udržování optimální teploty. Úklidový personál prošel školením v ekologickém úklidu a uklízí bez zbytečných chemických prostředků, což přispělo i k ozdravení pracovního prostředí. Stará splachovadla na toaletách vystřídaly moderní úsporné splachovací systémy. Neúsporné a nevyhovující osvětlení nahradily efektivní LED světla a zářivky. Nedílnou součástí změny bylo informování zaměstnanců i návštěvníků.

Čím dál více úřadů přichází na chuť jednoduchým opatřením šetrného provozu. Nahrazení PET lahví kohoutkovou vodou v džbánku opravdu nic nestojí.

7

TIP DO PRÁCE I DOMŮ

Voda natočená do ladného skleněného džbánu poslouží i vypadá na stole mnohem lépe než nepěkná PET láhev. Kvalitu vody z kohoutku si můžete nechat ověřit rozbořem. Pro vypřechání chlóru nechte vodu chvíli odstát. Cena za džbánek se běžně vrátí dříve než koupíme 10 vod balených. Kromě korun šetříme i zbytečné obaly (25 prázdných PET lahví váží 1 kg), nutnost dopravy balených vod do obchodů i úsilí spojené s nošením těžkých nákupů.

Ekologické poradenství

*přes 7 000 dotazů zodpoví
každoročně ekologické poradny*

Cílem poradenství je zpřístupňovat občanům objektivní a všestranné informace o životním prostředí, o ekologických problémech a jejich řešeních, o výrobcích a jejich vlivu na životní prostředí. Ekologické poradny odpovídají na jednotlivé dotazy, pořádají vzdělávací akce, realizují specifické projekty a vydávají publikace. Poskytují veřejnosti, obcím, ale i dalším cílovým skupinám odbornou podporu a díky své působnosti v různých regionech i oblastech jsou schopny pokrýt otázky ochrany životního prostředí v celé republice. Výhoda využití ekoporadenských služeb navíc spočívá v individuálním přístupu, v provázanosti s lokálním prostředím a v posuzování problému v širších souvislostech.

Spektrum témat je velmi široké: od spotřebitelských informací, přes ochranu místní přírody, po řešení složitých a dlouhodobých případů poškozování životního prostředí či zdraví obyvatel. Projekty „městských“ poraden se velmi často zabývají prevencí vzniku odpadů, šetřením vody a energie, spotřebitelským poradenstvím, poradny „venkovského typu“ věnují pozornost podpoře trvale udržitelného využívání krajiny a podpoře ekologického zemědělství.

Organizace poskytující ekologické poradenství naleznete například na stránkách Sítě ekologických poraden STEP www.ekoporadna.cz.

Společně tvóříme systém

Ministerstvo životního prostředí

Environmentální výchova má v České republice za sebou více než padesátiletou historii. Ve strategických dokumentech obvykle mluvíme o environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě (EVVO) a environmentálním poradenství (EP). Dnes již v ČR existuje pro tyto obory komplexní systém koordinace a podpory, široce zakotvený ve veřejné správě a v nestátním neziskovém sektoru, ve školním, mimoškolním i dalším vzdělávání, systém zakotvený v programových a vzdělávacích dokumentech, legislativě i finančních programech.

Ke klíčovým dokumentům, které téma EVVO a EP zohledňují a zakotvují, patří Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice, který je schvalován vládním usnesením, je dlouhodobé povahy a je naplňován prostřednictvím tříletých Akčních plánů (odpovědnost za plnění mají zejména MŽP a MŠMT, ale i další resorty). Dále pak zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, který v § 13 ukládá MŽP a MŠMT systematicky podporovat tyto oblasti. V oblasti školství je environmentální výchova zakotvena jako tzv. průřezové téma rámcových vzdělávacích programů pro různé úrovně vzdělávání. Rozvoji EVVO a EP na regionální úrovni významně pomáhají krajské koncepce EVVO, schválené krajskou samosprávou ve všech 14 krajích v ČR.

Z hlediska financování byla v minulosti pro EVVO a EP důležitá podpora z evropských fondů prostřednictvím Operačního programu Životní prostředí a Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost. Pro ilustraci Operační program Životní prostředí pomohl v letech 2007-2014 desítkám subjektů v ČR postavit nebo zrekonstruovat ekocentra a ekoporadny v celkové výši cca 800 mil. Kč.

Mezi klíčové zdroje financování EVVO a EP současnosti patří:

- Národní program Životní prostředí koordinovaný Státním fondem životního prostředí, ze kterého se předpokládá podpora EVVO a EP ve výši cca 50 mil. Kč ročně.
- Dotační program Ministerstva životního prostředí na podporu projektů NNO, ze kterého se podporují i projekty zaměřené na EVVO a EP ročně ve výši cca 5-10 mil. Kč.
- Výše dotace na EVVO a EP z krajských rozpočtů se mezikrajově liší, pohybuje se ročně od cca 0,5 mil. Kč až po cca 10 mil. Kč na kraj.
- Některé nadace a nadační fondy podporují projekty z oblasti EVVO a EP, nejvýznamněji pak Nadace Partnerství. Také firemní podpora v rámci tzv. společenské odpovědnosti firem je dnes vítaným finančním zdrojem pro část EVVO programů.

Cílem Ministerstva životního prostředí je zabezpečit dlouhodobé fungování systému EVVO a EP v co nejvyšší kvalitě a zároveň jeho otevřenost novým přístupům a trendům.

© Ministerstvo životního prostředí, 2015

Vydalo Ministerstvo životního prostředí v roce 2015.

Texty a zpracování: Petr Daniš (TEREZA, vzdělávací centrum, z.ú.), Judita Nechvátalová (Reklamní agentura Green Cat, s.r.o.)
Fotografie: Zuzana Machová, organizace uvedené v publikaci
Grafická úprava: Tereza Králová
Vyrobita: TEREZA, vzdělávací centrum, z.ú. a Reklamní agentura Green Cat

Publikace čerpá z dokumentů Cíle a indikátory pro environmentální vzdělávání, výchovu a osvětě v České republice (2011) a Doporučené očekávané výstupy - Environmentální výchova v základním vzdělávání (2011) a z veřejně dostupných zdrojů o programech environmentální výchovy a ekoporadenství. Děkujeme všem organizátorům prezentovaných aktivit za poskytnutí dalších informací a fotografií.

Tištěno na recyklovaném papíře.

Ministerstvo životního prostředí